

De *laatste*
koningin

Leesexemplaar

J O D E P O O R T E R

De *laatste*
koningin

Het ware verhaal van de Queen en
de sleutelfiguren achter de Kroon

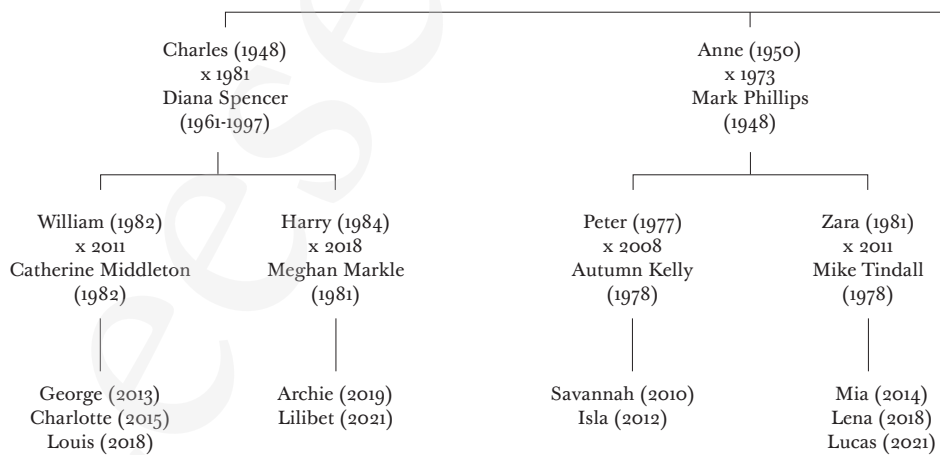
Elizabeth II
70 jaar op de troon

P E L C K M A N S

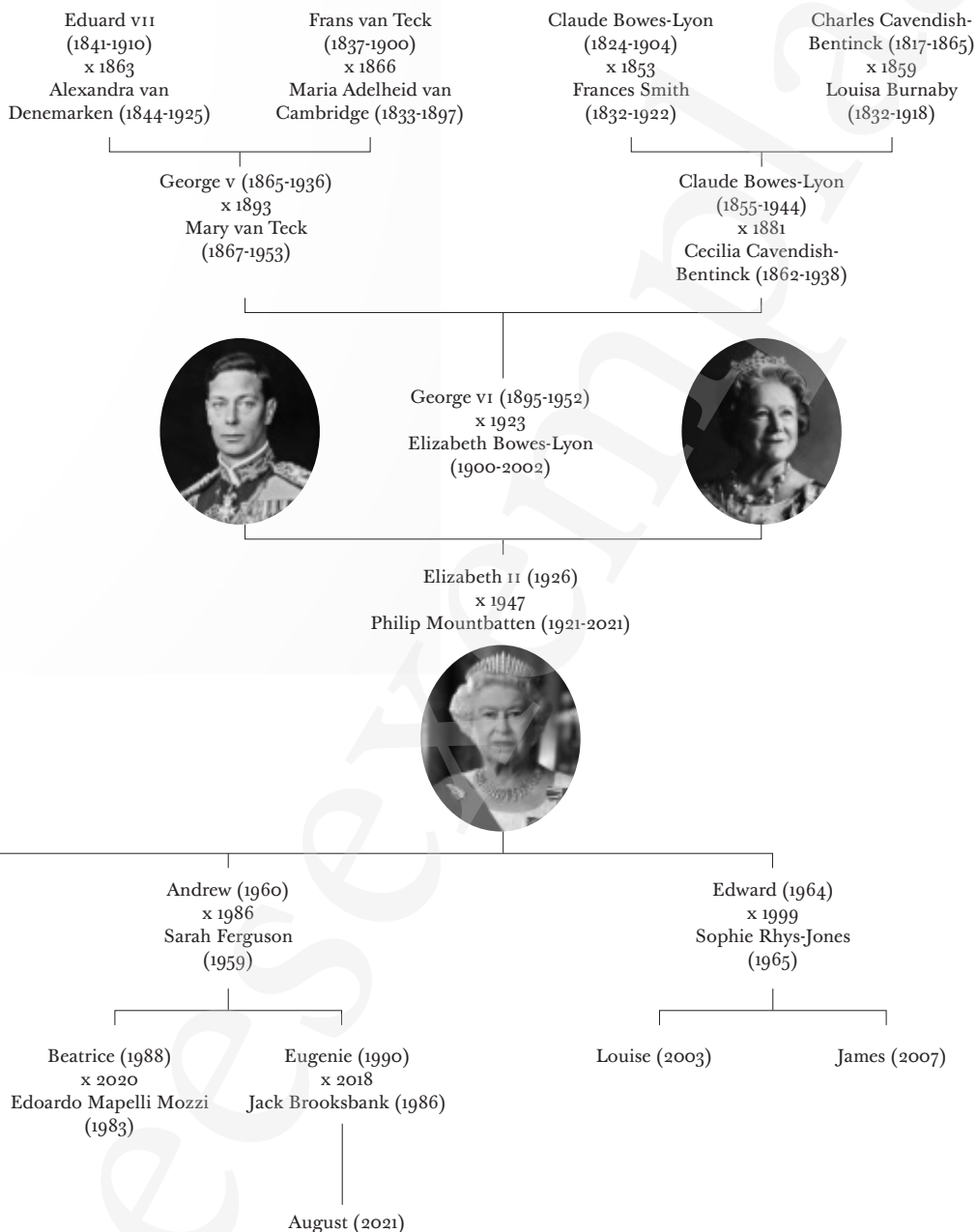
Inhoud

- 9 De Laatste Koningin en uzelf
- 13 De Laatste Koningin en de liefde van haar leven
- 41 De Laatste Koningin en haar zus
- 55 De Laatste Koningin en haar vader
- 67 De Laatste Koningin en haar moeder
- 79 De Laatste Koningin en haar lievelingsoom
- 93 De Laatste Koningin en haar onderkoning
- 103 De Laatste koningin en haar schoonouders
- 113 De Laatste Koningin en haar opa Engeland
- 123 De Laatste Koningin en de onwettige dochter
- 131 De Laatste Koningin en de eerste keizerin
- 145 De Laatste Koningin en de koning van België
- 153 De Laatste Koningin en de kroonprins
- 173 De Laatste Koningin en Diana
- 213 De Laatste Koningin en Camilla

229	De Laatste Koningin en haar lievelingszoon
251	De Laatste Koningin en haar dochter
261	De Laatste Koningin en haar jongste zoon
273	De Laatste Koningin en haar premier
305	De Laatste Koningin en haar doedelzakspeler
311	De Laatste Koningin en haar leveranciers
319	De Laatste Koningin en haar beste vrienden
323	De Laatste Koningin en William & Kate
357	De Laatste Koningin en Harry & Meghan
407	De Laatste Koningin en de toekomst van haar Firma
423	De Laatste Koningin en <i>The Crown</i>
443	De Laatste Koningin en haar opvolger
449	Bibliografie
453	Register

Stamboom van de Engelse monarchie

De Laatste Koningin en uzelf

'Ik dacht: dit komt nooit meer goed'

Koningin Elizabeth kijkt minzaam maar niet zonder zorg op de dag dat haar oudste zoon in het huwelijk treedt met Lady Diana Spencer. In haar lichtblauwe turquoise jurk, vanonder haar bijpassende tulband ziet de majesteit hoe Diana haar lage met parels bezette satijnen en kanten schoen als eerste uit de glazen koets schuift.

De rest van haar lichaam volgt, en de gigantische ivoorkleurige trouwjurk blijkt alleen maar het voorprogramma van een sleep waaraan geen einde schijnt te komen. Bijna 8 meter. De langste uit de koninklijke geschiedenis. 'Ik dacht: dit komt nooit meer goed', zegt nichtje India Hicks, die dan bruidsmisje is. Het zullen profetische woorden blijken van een meisje van dertien over het keerpunt van het Britse koningshuis en de vorstin.

Veertien ben ikzelf, op die stralende zomerdag in juli 1981. Vijfentwintig kilometer heb ik gefietst van ons vakantieadres op Mallorca naar een Spaans volkscafé waar ik op een hoge buffetkast de televisieuitzending samen met 750 miljoen andere kijkers kan volgen. Volgen is veel gezegd, want het tv-scherf is te klein en de gebeurtenis te groot. Ik weet niet goed waarom ik toen zo een fysieke inspanning gedaan heb. Er was blijkbaar iets. Er was heel veel, zo zou blijken.

Later zal ik vanop de eerste rij verslag mogen doen over de mijlpalen uit het leven van de beroemdste familie ter wereld. Het overlijden van Diana, de dood van de koningin-moeder, het huwelijk van

William en Kate, dat van Harry en Meghan en de begrafenis van prins Philip.

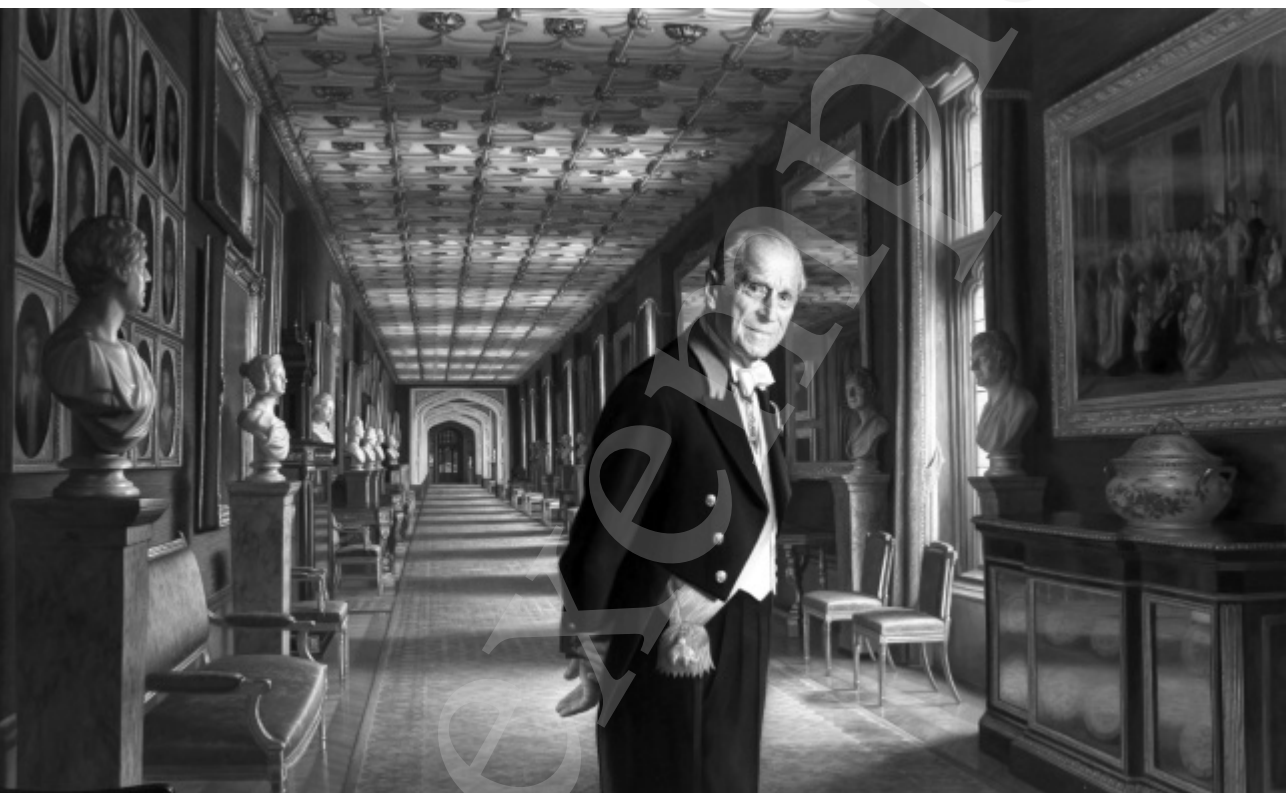
Het hielp me om hun succes en hun falen te ontleden. Dit boek geeft antwoord op de vele vragen die hierover tot op vandaag onbeantwoord bleven. Het doet dat via de figuren die het koningschap van Elizabeth van dichtbij meegemaakt, mee gemaakt en vaak ook voor een deel kapotgemaakt hebben.

Deze opdracht zou onmogelijk zijn geweest zonder de bergen van onderzoek die verzet zijn door journalist Jan Van den Berghe, zonder zijn eindeloze expertise en scherpe speurzin. Ook niet zonder de gesprekken met paleismedewerkers, privésecretarissen, communicatieadviseurs, hofdames, leden en vrienden van de familie. Zij hebben de fundamenten gelegd voor dit persoonlijke relaas over de beroemdste vrouw ter wereld en haar recordbrekende zeventig jaar op de troon. Het strekt zich uit van de grootouders, schoonouders, kinderen, kleinkinderen, langs kappers, beste vrienden, premiers, haar corsetière en de liefde van haar leven.

Het is een historisch portret van een historisch figuur op een historisch moment. Zij is de laatste koningin die u en ik gaan kennen. Van dat gehalte, op die schaal, maar misschien ook wel de laatste, hoe dan ook. Want de bedreigingen voor de troon zijn veelvuldig en uit onverwachte hoek. Zoals de majesteit het zelf zegt: 'Je moet mij zien om het te geloven.' *De Laatste Koningin*. Het ware verhaal van de vrouw onder de belangrijkste kroon ter wereld. Je moet het lezen om het te bevatten.

*‘Je moet mij zien
om het te geloven.’*

— ELIZABETH II

Prins Philip (© Ralph Heimans)

De Laatste Koningin en de liefde van haar leven

Te Duits, te arm en te onbetrouwbaar

Ze moet en zal met hem trouwen. Ze wil er zelfs haar kroon voor afstaan, net zoals haar oom Edward dat heeft gedaan. Dat dreigement geeft voor haar vader de doorslag om zijn dochter te laten huwen met iemand die te Duits, te arm en te onbetrouwbaar is: prins Philip van Griekenland en Denemarken. Hun huwelijk zal 73 jaar standhouden. Hij blijkt in alle opzichten de grote liefde van haar leven. Philip legt hun geheim uit als 'elk een eigen huis en veel gezond verstand'. Hij laat zijn land achter, zijn geloof en zijn titels, om, in zijn eigen woorden 'de eerste achterloper bij wet' te worden. Maar hij zet de lijnen uit van het beroemdste gezin ter wereld.

Eenzame positie

Ze heeft geen paspoort of rijbewijs, ze mag niet stemmen of als getuige in een proces optreden, ze moet strikt neutraal blijven, niet alleen in politiek opzicht, maar zelfs als het gaat om haar favoriete kleuren, liedjes of tv-programma's. Als vorstin hoort ze voortdurend te zoeken naar een evenwicht. Is ze te afstandelijk, dan verliest ze het contact met het volk; lijkt ze te veel op dat volk, dan verliest ze haar vorstelijke allure. Het *stiff upper lip*-syndroom waaraan de meeste Windsors lij-

den, is haar van in haar prille jeugd door haar grootmoeder koningin Mary ingeprint. Een koningin toont haar emoties niet. 'Eigen rouw draag je niet op je mouw.'

Elizabeth Alexandra Mary Windsor wordt geboren in Londen op 21 april 1926 als oudste dochter van Albert, hertog van York, tweede oudste zoon van George v, en de Schotse freule Elizabeth Bowes-Lyon. De prinses is derde in de rij van erfopvolging. Ze zegt tegen haar zusje Margaret: 'Ik ben drie en jij vier.' Margaret antwoordt: 'Nee, ik ben drie en jij zeven.' Margaret refereert aan hun leeftijd, Elizabeth bedoelt: troonopvolging. Bij de geboorte is de minister van Binnenlandse Zaken aanwezig. Dat moet al eeuwen zo. Om kinderruil te voorkomen.

Niets laat op dat moment vermoeden dat zij ooit koningin van Engeland zal worden en ondervinden dat 'een kroon slechts een hoed is die de regen binnenlaat', zoals Frederik de Grote het zegt. Vanaf haar 25ste is er nooit een moment dat ze niet de koningin is. Daardoor zit ze in een eenzame positie en dat blijft niet zonder gevolgen voor het gedrag van iedereen in haar omgeving. Ook voor dat van haar familie.

Verraad

Elizabeth is twee jaar als Winston Churchill haar voor het eerst ontmoet. Wat hem opvalt, is dat zij dan al 'gezag en bedachtzaamheid' uitstraalt, uitzonderlijk voor een peuter. Andere tijdgenoten noemen haar 'netjes, ordelijk, behulpzaam, en ijverig'. Het tijdschrift *Time* vindt haar 'fris, welgevormd en grappig'. Elizabeth kan met haar ouders en zus Margaret een onbezorgd leven leiden, tot haar vader in 1936 naar de troon wordt geroepen. En zodra hij, tegen wil en dank, koning wordt, verandert haar positie van de ene dag op de andere. Haar opvoeding van prinses wordt drastisch aangepast naar die van kroonprinses. Als ze vier is, krijgt ze haar eerste shetlandpony, Peggy, van haar grootvader, koning George v. Ze is dol op hem. De

pony, en haar grootvader. In die volgorde. Na prinses is ze in de eerste plaats een dierenmens. Paarden en honden zullen het grootste deel van haar geluk uitmaken. ‘Zodra ik koningin ben, zal ik verbieden dat mensen nog paardrijden op zondag. Dieren hebben ook een dag rust nodig.’

In haar jonge jaren krijgt Lilibet samen met haar zus Margaret thuisonderwijs. Haar grootvader noemt haar zo omdat ze haar eigen naam Elizabeth op die manier uitspreekt: ‘Lilibet’. Het zal haar koosnaam voor de hele familie worden. Het gezin woont op Piccadilly 145, een rijhuis, maar één van het ruime soort met 25 slaapkamers. Het gezin noemt het huis: één vier vijf, de buitenwereld geeft het de naam: ‘het paleis met een nummer maar zonder naam’.

Op haar zestiende schakelen haar ouders de Belgische burggravin Marie-Antoinette de Bellaigue in om haar Franse literatuur en geschiedenis te onderwijzen. Toni, zoals ze door de twee prinsessen wordt genoemd, legt de lat hoog en dwingt de prinsessen tijdens het eten Frans te spreken. Elizabeth beheerst de taal zo goed dat zelfs Fransen ervan onder de indruk zijn. Burggravin de Bellaigue geeft hoog op over Lilibets gezond verstand. ‘Ze voelt instinctief aan wat juist is. Ze is eenvoudig zichzelf. Een groot plichtbesef vermengd met tintelende levenslust.’

Ze leest veel. Vooral geschiedenisboeken en literaire klassiekers zoals Charles Dickens, Walter Scott en Rudyard Kipling. Onder begeleiding van haar moeder ontwikkelt de prinses een diepgeworteld christelijk geloof. De aartsbisschop van Canterbury wordt belast met haar godsdienstige opleiding. Van haar vader leert ze hoe het fokken van raspaarden in zijn werk gaat. Ze zegt: ‘Ik wou soms dat ik een paard was.’ Ze heeft zelden paarden gekocht, want ze heeft ze liever *home-bred*, gefokt in de eigen stoeterij, een traditie die teruggaat tot de tijd van haar illustere naamgenote Elizabeth I. De koningin haat katten. Als ze ergens op bezoek gaat, moeten alle katten worden opgesloten. En alle kinderen moeten uit logeren, want daar is ze ook niet voor. Het is een grote eer als ze komt logeren, maar ook een grote vloek, want alles moet aangepast worden naar haar zin.

Ze kent al heel snel haar plaats in de maatschappij. Wanneer een Amerikaanse producent in Windsor op bezoek komt, zit de kleine Elizabeth te spelen in het midden van de kamer. Op zijn vraag ‘Hey, schat, hoe gaat het?’, antwoordt ze: ‘Ik ben geen schat, ik ben een prinses en jij moet buigen.’

Van op jonge leeftijd heeft ze al een eigen hofdame, een eigen suite en een Daimler met chauffeur. Ze heeft een gouvernante, een kame-nierster en een kindermisje. Ze gaat niet naar school en komt niet in het buitenland. Ze bereidt nooit zelf een maaltijd, laat nooit een bad vollopen en betaalt nooit een rekening. Doordat ze zo een afgeschermd leven leidt, krijgt ze nooit de mazelen of de waterpokken.

Een van de grootste teleurstellingen uit haar jonge leven is dat de vrouw die ze jarenlang als vervangmoeder beschouwt, haar een dolk in de rug steekt. Gouvernante Marion Crawford brengt een onthul-lend boek uit over haar kindertijd: *De kleine Prinsesjes*. Het hakt er zelfs zo in dat een ‘Crawfie’ doen in de familie nog altijd synoniem is met verraad plegen. Crawford zal verschillende zelfmoordpogingen doen. Wanneer ze in 1988 sterft, is er geen enkel lid van de koninklijke familie dat de uitvaart bijwoont.

Rechtstaand oefenen

Haar wereld bestaat uit haar ouders, bedienden en dieren, maar niet noodzakelijk in die volgorde. Vooral haar moeder heeft een grote invloed op de ontwikkeling van haar persoonlijkheid. Zodra Lilibet kan schrijven, moedigt ze haar aan om een dagboek bij te houden en daarin elke avond haar indrukken te noteren. Over de kroning van haar vader in 1937 schrijft de dan elfjarige prinses een verslag: Van Lilibet door haarzelf: ‘De balken en bogen in Westminster Abbey zijn bedekt met een soort waas van verwondering als papa wordt gekroond.’

Zodra ze weet dat ze ooit monarch zal worden, doet ze haar huiswerk staande, ‘als een oefening om later geportretteerd te worden’.

Al op jeugdige leeftijd laten haar ouders haar poseren. Dat ritueel zal ze tijdens haar lange leven zo'n 150 keer herhalen, waardoor ze de meest geschilderde monarch in de geschiedenis is. Voor de koninklijke familie zijn portretten al lang een wezenlijk onderdeel van de beeldvorming, want ze dragen bij aan de manier waarop het publiek zijn koninklijke iconen ziet. Wanneer Elizabeth op een dag wordt gevraagd of ze haar portretten zelf houdt, antwoordt ze: 'Neen, geen een, ze zijn allemaal geschilderd voor andere mensen.' Als kind al krijgt ze een beeld in Madame Tussauds, gezeten op haar pony. Haar grootmoeder koningin Mary ziet streng toe op haar opvoeding. Ze moet leren niet te wiebelen en de zakken van haar kleding worden dichtgenaaid omdat ze haar handen eruit zou houden.

Haar vader leert haar hoe een agenda bij te houden, troepen te inspecteren, een militaire groet in ontvangst te nemen en 'de dozen te doen'. Dat zijn de rode lederen koffers met overheidsdocumenten erin. Op het moment dat Margaret beseft dat haar zus dat later allemaal echt zal moeten doen, zucht ze: 'Arme jij.'

Eenkennig vrouwtje

Elizabeth begint haar zinnen steeds vaker met: 'Als ik later koningin ben'. Wanneer ze een boze bui heeft, laat ze blijken dat haar moeder niet van koninklijken bloede is zoals zijzelf. Ze is dan nog maar 'vermoedelijk troonopvolger'. Mocht zij een jongetje zijn, dan was ze al 'aangewezen troonopvolger', maar de wet geeft op dat moment nog voorrang aan mannen, ook al zijn ze later geboren. Die discriminerende regel zal pas in 2013 veranderen en mannen en vrouwen volledig gelijkschakelen voor de troonopvolging.

In 1939-1940 vertrekken vele rijke Britse families naar Canada of sturen er hun kinderen heen. De Windsors doen daar niet aan mee. Tijdens de Tweede Wereldoorlog blijven koning George en koningin Elizabeth in Londen. Hun kinderen Elizabeth en Margaret, dan negen en dertien, worden geëvacueerd naar Windsor Castle. Bucking-

ham Palace wordt negen keer door Duitse bombardementen getroffen.

Tijdens de oorlogsjaren stelt George VI Clarence House ter beschikking van het Rode Kruis, daarna krijgt Elizabeth de koninklijke residentie cadeau. Het gebouw is zwaar gehavend door bombardementen. Er is op dat moment geen elektriciteit, er zijn geen badkamers en er is geen verwarming. Later zal de koningin-moeder er haar intrek in nemen. Uiteindelijk wordt het de Londense residentie van prins Charles en de hertogin van Cornwall.

De moeder van Elizabeth, die voor het gemak ook Elizabeth heet, bouwt tijdens de Tweede Wereldoorlog het nieuwe imago van de dynastie uit: een koningshuis dat niet alleen deugdzaam en ijverig is en vol pracht en praal, maar ook gewoon burgerlijk, helemaal aangepast aan de smaak van de modale Engelsman. Haar dochter, de latere koningin Elizabeth II, zal die trend voortzetten. Van nature is ze gereserveerd en gesloten: een wat eenkennig vrouwtje uit de hoge burgerij. Ze berust in de hoogstnoodzakelijke publiciteit en neemt zodra ze koningin is een perschef in dienst wiens belangrijkste opdracht het is een rookgordijn rond de familie op te trekken: 'We zijn er niet om de mensen te verstrooien; we zijn hier om te regeren.'

Een drama

Dertien jaar oud is Elizabeth Windsor als ze de vijf jaar oudere Philip ontmoet tijdens een bezoek aan het Royal Naval College in Dartmouth. Hij slooft zich uit om indruk te maken en dat lukt. Zijn oom Dickie Mountbatten heeft geregeld dat de twee elkaar leren kennen. Ze is meteen weg van hem. Lang en charmant, een blonde Viking met priemende blauwe ogen. Ze hebben elkaar al een keer eerder gezien op het huwelijk van haar oom, prins George, met prinses Marina van Griekenland. Die verbintenis zal een drama worden, de hunne niet. Zij ontmoeten elkaar opnieuw bij de kroning van haar vader in 1937, maar echt contact is er dan niet.

Op Buckingham Palace worden feestjes en bals georganiseerd zodat Elizabeth andere jonge mannen leert kennen, maar ze is totaal niet geïnteresseerd in ‘die bende bekakte, melige en vervelende aristocraten’. Dankzij Dickie Mountbatten wordt Philip uitgenodigd voor de lunch en de thee met de koninklijke familie. ‘Lilibet had alleen oog voor hem’, zegt gouvernante Marion Crawford. ‘Ze keek nooit meer naar andere jongens’, weet haar nichtje Margaret Rhodes. Ze schrijft Philip liefdesbrieven, blijft hem ontmoeten en deelt haar ouders mee dat ze nooit met een andere man zal trouwen. Zij geeft ook te verstaan dat ze, net als haar oom, troonsafstand zal doen wanneer ze haar zin niet krijgt.

In 1943 bespeuren vrienden dat er meer aan de hand is tussen de twee als Philip gefascineerd toekijkt hoe Elizabeth, dan zeventien, optreedt in *Aladdin* dat op het kasteel wordt opgevoerd. De koning en koningin staan niet helemaal afkerig. Ze vinden hem intelligent, hij heeft een goed gevoel voor humor en denkt op de juiste manier over dingen. Hij komt ook uit het goede milieu. Maar alle twee achten ze Lilibet te jong voor verkering. En er zijn nog wat andere aandachtspunten. Hij is te Duits, te arm en te onbetrouwbaar.

Drie jaar later ligt de romance minder gevoelig. Philip woont inmiddels in Londen en komt vaak over de vloer in Buckingham Palace. Elizabeth en hij rennen samen gierend van het lachen door de lange gangen en spelen tennis. ‘Hij brengt gemoedelijkheid in het paleis en dat vindt Elizabeth een verademing tussen alle stoffige hovelingen’, vertelt gouvernante Crawford. In de zomer van 1946 doet hij haar een aanzoek op Balmoral. Ze accepteert het ter plekke, zonder zelfs maar met haar ouders te overleggen. Ook de koning geeft zijn fiat. In hofkringen meent men dat het vooral de ambitieuze Mountbatten is die erop aanstuurt dat zijn neef met de kroonprinses trouwt. ‘Mijn oom Dickie denkt in mijn plaats. Hij is ervan overtuigd dat Elizabeth wel met mij in de boot wil stappen’, zegt Philip. Op de vraag of hij verliefd is op Elizabeth, repliceert hij: ‘Jazeker, ik schrijf haar elke week een brief.’

Kort na haar 21ste verjaardag wordt de verloving officieel bekendgemaakt. Philip is intussen tot Engelsman genaturaliseerd, hij heeft

zijn rechten op de Griekse troon verzaakt, zich bekeerd tot de Anglicaanse Kerk en de familienaam van zijn moeder overgenomen, Battenberg.

Een goddelijke boodschap

Philip van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Glücksburg wordt op 10 juni 1921 geboren op een keukentafel in Korfoe. Zijn ouders noemen hem Philippos Andreou. Hij is het vijfde en laatste kind van prins Andreas van Griekenland en de dove prinses Alice von Battenberg. Hij heeft vier oudere zussen. Amper een jaar na zijn geboorte moet de Griekse koninklijke familie door de Turks-Griekse oorlog (1919-1922), vluchten in ballingschap. Zijn vader wordt beschuldigd van hoogverraad. Zijn oom, koning Constantijn I, moet troonsafstand doen. Prins Andreas trekt met vrouw en kinderen naar Parijs. Philip dragen ze mee in een fruitkistje dat dienstdoet als wieg. Zodra ze in Frankrijk zijn, laat prins-playboy Andreas zijn gezin achter en verspillt hij in Monte Carlo zijn hele fortuin aan vrouwen, mannen en de roulette.

Prinses Alice hoort goddelijke boodschappen en beweert overgezende krachten te beschikken. Ze is er zo slecht aan toe dat ze in een sanatorium wordt opgenomen. Daar beschouwt ze het zegenen van theekopjes als haar belangrijkste roeping. De rol van moeder ligt haar niet. Philips ouders gaan uit elkaar als hij acht jaar oud is. Hij zal al vroeg in zijn jeugd iedereen verliezen die hem dierbaar is. Dat maakt dat hij volledig terugplooit op zichzelf en spectaculair zelfredzaam wordt. ‘Vooruit met de geit’ is zijn mantra. Hij klaagt nooit. Als hij in zijn latere leven op deze periode terugblijkt, zegt hij: ‘Waarover zou ik zeuren? Dingen gebeuren. Ik leefde gewoon mijn leven.’

De jonge Philip loopt school in Frankrijk, Groot-Brittannië en Duitsland. Hij wordt van het ene familielid naar het andere gestuurd en uiteindelijk opgevangen door Lord Louis Mountbatten wiens achter-

naam hij bij zijn huwelijk in 1947 als de zijne aanneemt wanneer hij Brits staatsburger wordt. ‘Wie ik ben? Een te schande gemaakte Balkanprins zonder bijzondere verdienste of onderscheiding’, merkt hij later spottend op. Oom Dickie stuurt Philip naar de Schotse kostschool Gordonstoun. Daar kan hij volop zijn atletische kwaliteiten botvieren als kapitein van het cricket- en het hockeyteam. Nadien voltooit hij als stateloze prins zijn militaire opleiding in Dartmouth. In 1939, op zijn achttiende, vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, treedt hij als cadet toe tot de marine. Hij vecht mee op de Indische Oceaan en in de Middellandse Zee en maakt in de baai van Tokio de capitulatie van de Japanners mee.

Als armlastige, Grieks-orthodoxe zoon van een Griekse prins en een Duitse prinses heeft Philip niet de beste papieren om met een Britse troonopvolgster te trouwen. Hij is afkomstig uit het Duitse Huis van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Glücksburg. Zijn vier zussen zijn getrouwd met Duitse princen. Drie van zijn zwagers zijn lid van de nazipartij. Eén ervan is kolonel bij de ss. Zijn zus Sophia noemt haar kind Adolf. Philip zelf is genoemd naar Philip von Hessen, de koerier van Hitler die zijn werk zo goed deed dat hij tot generaal benoemd werd. Kortom, Philip is heel erg Duits.

Hovelingen en aristocratische vrienden en familieleden van de Windsors bekijken hem argwanend. Ze zien hem als een intrigant en een fortuinjager. Er bestaat ook ernstige twijfel of hij Elizabeth wel trouw zal blijven. Het liefst zou de prinses onmiddellijk na de oorlog met hem trouwen. Maar koning George VI vindt zijn dochter te jong en ook hij betwijfelt of Philip wel de geschikte prins-gemaal is. Hij kan bovendien moeilijk aanvaarden dat zijn dochter verliefd wordt op letterlijk de eerste man die ze ontmoet.

Voor hij met de erfgename van een der rijkste families ter wereld huwt, bezit Philip Battenberg welgeteld twee verstelde maatpakken

‘Wie ik ben? Een te schande gemaakte Balkanprins zonder bijzondere verdienste of onderscheiding.’

— PHILIP MOUNTBATTEN

en tien pond spaargeld. Het nieuws dat hij met Elizabeth zal trouwen, baart opzien in zijn vriendenkring. Hij is net als zijn vader een liefhebber van vrouwen, drank, snelle wagens en het goede leven.

Zijn vrienden betwijfelen of hij zich ooit zal kunnen aanpassen aan het strikte protocol van het Britse hof. Sommigen zijn ervan overtuigd dat hij zijn huwelijk ziet als een investering, een springplank naar een prinsenvleven. Op zijn laatste avond als vrijgezel gaat het er wild aan toe. Een hengstenbal met veel alcohol, sterke verhalen en grove grappen. Philip zit er enigszins beteuterd bij. Voor alle aanwezigen is het duidelijk dat de koning zijn aanstaande schoonzoon de les heeft gespeeld over een heleboel dingen, van zware motoren tot vrouwen. ‘We begrijpen best dat koning George VI in alle staten was omdat zijn dochter verliefd werd op zo een lawaaischopper als die maat van ons’, vertelt een van Philips jeugdvrienden. ‘Zoals ik toen tegen hem zei: Wees blij dat je broek niet kan praten.’

Waanzinnig woest

Elizabeth en Philip trouwen op 20 november 1947. Bij het huwelijk verleent George VI zijn schoonzoon de titel van hertog van Edinburgh. Naast eeuwige trouw belooft Philip zijn bruid dat hij die dag meteen zal stoppen met roken. Dat tweede zal hij volhouden.

Voor een koninklijk huwelijk is het een vrij sobere bedoening, ook al zijn er tweeduizend genodigden. Elizabeth doet haar eigen make-up en het scheelt weinig of ze moet haar jawoord geven zonder tiara. Die breekt net voor ze naar Westminster Abbey vertrekt. Hij wordt op het laatste moment gerepareerd door de koninklijke juwelier die in de coulissen staat. Sir Norman Hartnell heeft de eer de ivoorzijden bruidsjurk te ontwerpen.

In de nasleep van de Tweede Wereldoorlog zijn er strenge rantsoeneringsmaatregelen, ook voor kleding. Er worden geen uitzonderingen gemaakt, zelfs niet voor de toekomstige koningin. Elizabeth moet net als zoveel andere bruiden in die tijd, haar bonkaarten sparen om

de stof te kopen die nodig is om haar jurk te maken. Wanneer de bevolking hiervan lucht krijgt, sturen honderden mensen uit het hele land hun eigen bonkaarten naar de kroonprinses om het materiaal te betalen. Hoewel ze het gebaar op prijs stelt, zou het voor haar illegaal zijn geweest om ze te gebruiken, dus moet ze ze allemaal terugsturen.

De wittebroodsweken zijn idyllisch. Elizabeth en Philip zijn dol op elkaar en onderhouden een zwierig sociaal leven. 'Lilibet kan een heel gezelschap onder de tafel dansen', getuigt één van haar vrienden. Het paar leidt een onbekommerd bestaan. De hertog klaagt wel dat zijn vrouw de relatie zeer actief wenst te consumeren. 'Ze is er altijd. Ik word stapelgek van haar,' zucht hij. In veertien jaar tijd worden vier kinderen geboren: Charles (1948), Anne (1950), Andrew (1960) en Edward (1964). De naamgeving zorgt voor een fikse echtelijke ruzie. Philip wil dat zijn kinderen de naam Mountbatten krijgen. Dat stuit op een veto van de Windsors. Philip wordt 'waanzinnig woest': 'Ik ben alleen maar een verdomde amoëbe die voor nieuwe leden van de koninklijke familie moet zorgen. Ik ben de enige man in het land die zijn kinderen niet zijn eigen naam mag geven.'

Elizabeth, uiteraard

Door de slechte gezondheid van haar vader neemt Elizabeth vanaf 1951 verschillende publieke taken van hem over. De koning sterft in zijn slaap in Sandringham in de nacht van 6 februari 1952. Een lange voorgeschiedenis van ziekte en de last van het leiderschap in de donkere dagen van de Tweede Wereldoorlog hebben van de 56-jarige monarch hun tol geëist. Het nieuws dat haar vader overleden is, bereikt de kroonprinses tijdens een bezoek aan Kenia. Het moment dat ze effectief staatshoofd wordt, valt samen met het ogenblik dat ze boven in een Afrikaanse vijgenboom zit, waarmee een romantische lijn wordt getrokken naar 1558, als Elizabeth I, gezeten naast een eikenboom, hoort dat de dood van haar zus Mary betekent dat zij nu vorstin is. Ook zij is dan vijftwintig.

Amper een kwarteeuw oud, moet Elizabeth II niet alleen haar verdriet om het verlies van haar vader dragen, maar ook het intimiderende besef dat ze nu de koningin van het Verenigd Koninkrijk en hoofd van het Gemenebest is. ‘Welke koninklijke naam zal u dragen’, is de eerste vraag die ze krijgt. Haar eerste vorstelijk besluit klinkt ferm: ‘Elizabeth, uiteraard.’

Kroon in bad

Op 2 juni 1953 wordt de troonopvolgster in Westminster Abbey gekroond tot ‘Elizabeth II’. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de ruim twee kilo wegende Sint-Edwardkroon. Koningin Victoria en haar opvolger Edward VII gaven de voorkeur aan de lichtere keizerlijke staatskroon: ‘Om hoofdpijn te vermijden.’

Het wordt een dag van pracht en praal die het begin inluidt van een historische regeerperiode. De kroning van een nieuwe koningin, jong, mooi en plichtsgetrouw, lijkt een betere toekomst in te luiden. *The Times* schrijft: ‘Het was een feniksmoment. Alles herrees uit de as en werd alleen maar beter.’

Wekenlang bestudeert Elizabeth elk detail van de drie uur durende dienst. Gekroond zit ze aan haar bureau en luistert ze naar opnames van haar vaders inwijding. Zelfs als ze de kinderen in bad doet, houdt ze de zware kroon op. Elke dag oefent ze het ceremonieel in de balzaal in Buckingham Palace met aan elkaar gestikte, met gewichten verzwaarde lakens, die de zware mantel en sleep moeten voorstellen. Een paar dagen voor de plechtigheid vraagt een medewerker of ze niet zenuwachtig is: ‘Toch wel,’ bevestigt ze, ‘maar ik denk dat Aureole gaat winnen.’ Ze verwijst naar de Epsom Derby en bewijst dat ze ondanks de grote druk, gevoel voor drama en humor heeft.

De langverwachte dag start met een processie van Buckingham Palace naar Westminster Abbey, waar de Engelse en Britse vorsten sinds Harold II in 1066 worden gekroond. De muziekkorpsen van de Brigade of Guards leiden de optocht. Daarna volgen afvaardigingen

van de troepen van het Gemenebest. Staatshoofden en leden van buitenlandse vorstenhuizen reizen per koets. De koningin zelf legt het traject af in de gouden staatsiekoets, de meest prestigieuze van de meer dan honderd koetsen en rijtuiggen die het Britse koningshuis bezit. De in 1762 gebouwde koets wordt getrokken door acht paarden en weegt vier ton.

Noodtoestand uitroepen

De religieuze ceremonie begint met de aankomst van Elizabeth II in Westminster Abbey waar 8.000 gasten wachten. De koningin draagt een japon van witte zijde met de emblemen van de naties van het Gemenebest en daarover de fluwelen staatsiemantel van meer dan 5 meter lang. Zeven hofdames dragen de sleep. Bij het altaar legt de vorstin de kroningseed af, waarbij zij zweert ‘het recht te laten zegevieren, de wetten van haar rijk te respecteren en het Anglicaanse geloof te verdedigen.’ ‘De dingen die ik hier heb beloofd, zal ik ten uitvoer brengen en behouden. Zo waarlijk helpe mij God almachtig.’ Aansluitend wordt zij door de aartsbisschop van Canterbury op de troon gezalfd met heilige olie. ‘Het was zo’n aangrijpend moment’, vertelt hofdame Anne Glenconner. ‘Ze zag er zo jong uit, met niets op haar hoofd en alleen het witte gewaad over haar jurk.’ De aartsbisschop giet de heilige olie uit een 22-karaats gouden ampul in de vorm van een adelaar in een lepel van verguld zilver. Hij zalft Elizabeth met olie, maakt een kruis op haar handpalmen, haar voorhoofd en het ontblote bovenste deel van haar borst. ‘Mensen keken er wel een beetje van op dat Elizabeth in tegenstelling tot Victoria toestond dat de aartsbisschop haar borst zelfde’, meldt een krant. Als zij waardig naar de uitgang schrijdt met de zware diamanten kroon op haar hoofd, staat Philip haar met een grijns op te wachten en vraagt op fluisterton: ‘Waar ben je aan die

‘Waar ben je aan die hoed gekomen?’

— PHILIP MOUNTBATTEN
*tegen zijn echtgenote
op haar kroning*

hoed gekomen?’ Hijzelf is niet gezalfd noch gekroond, maar bij de kroningsplechtigheid heeft hij beloofd dat hij voor Elizabeth haar ‘liege man of life and limb’ zal zijn – een middeleeuwse formule uit het feodale tijdperk die zoveel betekent als ‘vazal van lijf en leden’. Dat hij geen officiële rol of functie krijgt, zal hem zijn hele leven dwarszitten.

Door de kroning krijgt Elizabeth II het koninklijk voorrecht. Dat houdt in dat zij regeringen mag ontslaan, oorlog verklaren, het leger afschaffen, schepen verkopen, overheidsdiensten ontbinden, gebieden overdragen, de noodtoestand uitroepen, amnestie verlenen of een universiteit stichten. Die dag doet ze niets van dat alles. Ze spoedt zich naar Buckingham Palace waar ze op het balkon, omringd door de koninklijke familie, stormachtig wordt toegejuicht door een kolkende volksmassa.

In een krantencolumn schrijft de veelbelovende conservatieve politica Margaret Thatcher: ‘Als – zoals velen vurig hopen – de troonsbestijging van Elizabeth II kan bijdragen tot het verdwijnen van de laatste vooroordelen tegenover vrouwen die aan de top willen komen, dan is een nieuw tijdperk voor vrouwen dichtbij.’

Probleem in de familie

Plotseling is ook zijn vrouw altijd weg. Zij is als jonge koningin voortdurend in touw, terwijl een energieke, dominerende man als Philip niets van betekenis om handen heeft. Voor iemand met zijn temperament is het niet gemakkelijk zich neer te leggen bij de harde realiteit dat hij maar de tweede viool speelt in het koninklijke orkest. In het openbaar berust Philip in zijn ondergeschikte rol. ‘Ik ben een kleine zelfstandige. Ik ben mijn eigen werknemer.’ Maar privé houdt hij er een eigen protocol op na, waarin hij de hoofdrol speelt. Tijdens een tocht naar Vancouver Island aan boord van een Canadese destroyer staat er een ruwe zee. Net als een matroos in de koninklijke suite thee met cake serveert, wordt het schip zwaar door elkaar geschud. De

plakken cake vliegen in het rond. Tot grote verbazing van de officier begint Philip op handen en voeten rond te kruipen. Wanneer hij de helft van de cake heeft opgeraapt, gaat hij weer zitten en zegt grijnzend tegen Elizabeth: 'Zo, die van mij heb ik, jouw part ligt daar.'

Herhaaldelijk reageert hij zijn frustraties af met sarcastische opmerkingen die hem niet altijd in dank worden afgenomen. Tijdens een rondreis in Australië wordt hij aan de universiteit van Melbourne voorgesteld aan een 'Mr. en Dr. Robinson'. 'Mijn vrouw is een doctor in de filosofie', legt meneer Robinson uit. 'Zij is veel belangrijker dan ik.' 'Ik weet precies wat u bedoelt', zegt Philip. 'We hebben hetzelfde probleem in onze familie.' Gaandeweg verfijnt hij zijn functie. Het is meer dan honderd jaar geleden dat de Britse monarchie nog een prins-gemaal had. Er bestaat geen handboek voor. Het is vaak improviseren. Bij gebrek aan beter is Philip hoofd van de feestelijkheden en verantwoordelijk voor de paleizen. Bij de kroning heeft hij de leiding van het organisatiecomité.

Geen liefhebbende vader

Omdat zij het druk heeft, geeft de Queen hem de vrije hand bij de opvoeding van hun kinderen. Voor Philip betekent de vrije hand, de harde hand. Charles en de andere kinderen zijn nooit geknuffeld of gekust door hun ouders. Ze tonen weinig genegenheid en zijn lange periodes van hun kinderen verwijderd. Bij de geboorte van Charles is Philip zelfs niet aanwezig omdat hij zijn spelletje squash niet wil onderbreken. Ook nadien toont hij weinig interesse. Die afwezigheden komen vooral door koninklijke verplichtingen, maar ook door vakanties. Zo trekt het paar vaak naar Malta zonder de kinderen. In 1950 bijvoorbeeld als prinses Anne amper vier maanden oud is.

De kinderen moeten dat jaar ook kerst vieren zonder hun ouders. Vooral voor Charles zijn die lange afwezigheden zwaar en verwarrend. Hij wordt opgevoed door kindermeisjes. 'Philip tolereert Charles, maar hij is geen liefhebbende vader', getuigt Eileen Parker, de echt-

genote van Philips beste jeugdvriend. ‘Ik had altijd het gevoel dat Charles zelfs bang voor hem was. Hij werd telkens stil als Philip in de buurt was. Niet verwonderlijk, want ik was ooit getuige van een zwemles. De tactiek die Philip gebruikt, is: zwemmen of verzuipen. Gewoon zijn kinderen in het zwembad van Buckingham Palace gooien, zonder enige training. Charles trilde als een rietje. Eén van zijn kindermisjes kon het niet meer aanzien en protesteerde. Volgens haar had Charles zwakke longen en was hij de voorbije dagen aan het hoesten. Philip maalde er niet om. ‘Er is niets mis met hem’, zei hij, waarna hij gewoon verderdeed. Die harde opvoeding heeft sporen nagelaten. Volgens Diana was Charles niet in staat zijn liefde fysiek uit te drukken. ‘Een knuffel of kus, dat kende hij niet. Zijn gevoelens zijn er vanaf de geboorte uitgehaald.’ ‘Hij was goed met woorden en brieven, maar heel onwennig in persoon. Het enige dat zijn ouders hem hebben bijgebracht, is hoe hij beleefd een hand moest geven.’ Over zijn vader zei Charles: ‘Je hebt twee soorten vaders: zij die hun kinderen prijzen en stimuleren, en dan heb je de hertog van Edinburgh.’ Philip leert zijn kinderen vooral vaardigheden: zwemmen, paardrijden, zeilen en schilderen. ‘Daar heb je tenminste wat aan.’

Vanaf het moment dat zijn vrouw op de troon zit, moet Philip zijn carrière bij de zeemacht opgeven. ‘Ik zal het nooit vergeten’, herinnert zijn vriend en secretaris Mike Parker zich. ‘Hij trok een gezicht alsof zijn wereld ineen was gestort.’ In die periode maakt het huwelijk een eerste crisis door. ‘Waarom denk je dat ik getrouwd ben?’, zegt de prins tegen een van zijn vrienden. ‘Het is omdat ik nooit een thuis heb gehad. Van mijn achtste ben ik altijd weggeweest. Op school of bij de marine.’

Maag van een man

De voorspelling in het begin van haar bewind dat haar gezondheid niet bestand zou zijn tegen de stress van haar ambt komt niet uit. De eerste tien jaar van haar huwelijk doet Elizabeth meer dan vijfduizend

engagements. Ze maakt meer buitenlandse reizen dan enige Britse monarch ooit. Ze is zo begaan met haar ambt dat er geen tijd overblijft voor haar gezin. Op een keer wanneer ze van een lange reis terugkomt, is de jonge prins Charles zo van zijn moeder vervreemd dat hij haar een hand geeft omdat hij haar niet herkent. In de zeventig jaar van haar bewind is ze maar enkele keren ziek geweest.

Zelfs roken, wat ze wel deed in het begin van haar leven, heeft haar gezondheid niet aangetast. Kettingroken is de grote vloek van de Windsors. Velen uit de familie waren zwaar verslaafd aan sigaretten: Elizabeths grootmoeder Queen Mary, haar vader, haar oom David, haar zus Margaret, haar man Philip en zijzelf. Jarenlang heeft de koningin buiten het oog van de camera's sigaretten opgestoken.

Haar ijzere gezondheid heeft wellicht te maken met haar sobere levensstijl. 'De Queen heeft het hart en de maag van een man. Ze krijgt een tien voor zelfbeheersing', zegt haar vroegere premier Harold Macmillan. Lilibet is inderdaad niet gemakkelijk van slag te brengen. Zelfs bij de aanslag van 1981, toen een onevenwichtige man tijdens het Trooping the Colour een nepbom onder de benen van haar paard gooide. Ze lijkt nauwelijks onder de indruk. Ze keert volledig ontspannen naar Buckingham Palace terug. Een van haar vrienden, John Julius Cooper, de tweede burggraaf van Norwich, merkt op dat het geheim van haar gelijkmoedigheid is 'dat ze nooit een parkeerplaats hoeft te zoeken'.

Halve ouders

Leden van het Britse koningshuis moeten zich richten naar bijzondere wetten en regels. Een daarvan is dat prins en prinsessen geen voogdij hebben over hun eigen minderjarige kinderen. De volledige voogdij ligt in handen van koningin Elizabeth. Daardoor voelen vele koningskinderen zich maar halve ouders. De regeling komt voort uit een 300 jaar oude wet die in het leven is geroepen tijdens het bewind van George I. Hij deed dat omdat hij een slechte relatie had met zijn

zoon. Dankzij die wet kreeg de koning de voogdij over zijn kleinkinderen. Elizabeth II had de volledige voogdij over William en Harry toen ze allebei jonger waren. Charles en Diana moesten toestemming vragen om met de kinderen op vakantie te gaan. De koningin is zeer coulant in die zaken en dringt zelden haar mening op. Dat heeft ze wel een keer gedaan bij prinses Diana, toen die vroeg of ze met haar zonen naar Australië mocht afreizen. Dat verzoek is geweigerd. Wanneer prins Charles koning wordt, zal hij op zijn beurt voogd worden van zijn kleinkinderen als die op dat moment nog minderjarig zijn.

Altijd slecht weer

Enkele jaren geleden vroeg een vrouw op een tuinfeest in Buckingham Palace aan de koningin: ‘Wat doet u voor werk?’ Als Elizabeth het voorval een paar dagen later aan vrienden vertelt, zegt ze: ‘Ik had geen idee wat ik moest zeggen.’ Door haar monarchale functie is zij vaak genoodzaakt dingen te doen die haar niet liggen.

Ze heeft een eenvoudige smaak met een voorkeur voor vervolgreeksen zoals *Eastenders*, *Neighbours* en vooral *Midsummer Murders*. Sinds haar jeugd is haar grootste liefhebberij toneelspelen. ‘Het liefst waren

*‘Het liefst waren
mijn zus en ik
actrice geworden.’*

— PRINSES MARGARET

mijn zus en ik actrice geworden’, zegt prinses Margaret. Hare Majesteit kan briljant imiteren. Voor de rest kan haar culturele bagage, net als die van de meeste Windsors, makkelijk opgeborgen worden in een luciferdoosje. Ze voelt zich meer thuis in de koninklijke stallen, dan in concertzalen en musea. Dat heeft ze gemeen met haar grootvader en vader. George VI had vele kwaliteiten, maar zoals bij de meeste Windsors lagen die niet op het intellectuele vlak. Vernissages en exposities waren voor hem een beproeving. Toen hij op een dag een tentoonstelling bezocht van de schilder John Piper, de grote specialist van stormlandschappen, zei de koning: ‘Jammer dat hij altijd zo’n slecht weer had.’

Niet bemoeien

Over de echtelijke trouw van Philip lopen de verhalen de eerste jaren van zijn huwelijk uiteen. Kranten in Duitsland, Frankrijk en Italië komen telkens weer met nieuwe berichten over zijn vrijgezellenflat in de buurt van het Londense Berkeley Square. In 1956 ontdekt de Queen dat haar man een liaison heeft met haar nicht, prinses Alexandra van Kent. Dickie Mountbatten wordt door de Queen Mum ingeschakeld om Philip ervan te overtuigen dat hij de relatie moet stopzetten. Philip wil niet luisteren. ‘Bemoei je met je eigen zaken’, zegt hij tegen zijn oom. Elizabeth weet niet hoe ze moet reageren. Mountbatten probeert haar te troosten. Intussen zoekt Philip zijn vermaak met onverminderde ijver buitenshuis. Als hij naar Australië vertrekt om de Olympische Spelen in Melbourne te openen en een half jaar wegblijft, wordt er ironisch opgemerkt dat de hertog vooral belangstelling heeft voor niet-olympische nummers. Barbara Cartland, de grootmoeder van prinses Diana, beweert dat Philip een buitenechtelijke dochter in Melbourne verwekt heeft, maar doet er verder het zwijgen toe.

Van de pot

In de jaren zestig maakt Philip verscheidene wereldreizen. Verhalen over de galante avonturen van de hertog van Edinburgh zijn even veelvuldig en gevarieerd als de plaatsen waar hij met het koninklijk jacht Britannia aanlegt. Op een bepaald moment meldt een Duitse krant dat Buckingham Palace officieel bevestigt dat de prins 24 buitenechtelijke kinderen heeft. Een week later neemt de periodiek gas terug. De redacteur heeft *godchildren*, petekinderen, verkeerd vertaald.

Voor haar boek over de Windsors verzamelde Kitty Kelley een heleboel getuigenissen over Philips ‘buitenmatige belangstelling voor het zwakke geslacht’. ‘Tal van aristocratische dames zijn onder de indruk van zijn koninklijke afstamming en vinden het heerlijk als hij

aandacht aan hen besteedt’, schrijft zij. ‘De enkeling die zich niet gevleid voelt, doet alsof dat wel zo is omdat hij getrouwd is met de koningin.’ In de voorbije zeventig jaar lijkt de hertog een fraaie erelijst te hebben vergaard. Nicholas Davies, auteur van *Queen Elizabeth II, A Woman Who Is Not Amused*, schrijft Philip affaires toe met prinses Alexandra van Kent, de hertogin van Abercorn, de gravin van Westmoreland, de actrices Jane Russell, Zsa Zsa Gábor, Shirley McLaine, Merle Oberon en Anna Massey, Susie Ferguson, de moeder van Sarah Ferguson, de Britse ex-pornoster Patti Kluge en tv-ster Katie Boyle.

Belang van discretie

In haar memoires vertelt de Amerikaanse actrice Lauren Bacall dat de hertog van Edinburgh af en toe zijn vrienden David Niven en Douglas Fairbanks inschakelde om zijn escapades te camoufleren. Philip heeft al die verhalen altijd met klem ontkend. ‘De laatste veertig jaar heb ik geen stap kunnen verzetten zonder dat ik vergezeld werd door een politieagent. Hoe had ik zo iets dan voor de donder moeten klaarspelen?’, moppert hij. Hij maakt er zelfs grapjes over bij zijn vrienden. ‘Als je ziet hoe de pers blijft schrijven dat ik met tientallen vrouwen het bed heb gedeeld, dan had ik dat net zo goed kunnen doen en ervan genieten.’

In haar biografie van de koningin beweert Sarah Bradford dat ‘Philips overduidelijke flirts en affaires geen verschil hebben gemaakt in een huwelijk dat zo sterk en vol genegenheid is’. ‘De koningin vindt het niet erg als haar man flirt’, beweert haar nicht Pamela Hicks. ‘Hij flirt met iedereen en ze weet dat het niets betekent.’ In 2006 zegt hij in een interview met Jeremy Paxman: ‘Telkens wanneer ik met een vrouw sta te praten, zeggen ze dat ik ermee naar bed geweest ben. Dat mooie meisjes in zo een oude man geïnteresseerd zouden zijn, dat is toch van de pot gerukt.’

De koningin steunt enorm op haar man. In de loop der jaren zijn ze als paar almaar hechter geworden. Ze begrijpen elkaar met een half

woord. In het openbaar tonen de Queen en haar man geen affectie, maar dat er genegenheid heerst tussen het koppel is duidelijk. In een speech naar aanleiding van hun gouden bruiloft, brengt Elizabeth een hommage aan haar man. ‘Hij is iemand die niet graag complimenten krijgt, maar ik ga toch zeggen dat hij al die jaren mijn steun en toeverlaat is geweest, en dat ik, en onze hele familie, en dit land en vele andere landen, hem meer verschuldigd zijn dan hij ooit zou beweren, of wij ooit zullen weten.’ Jaren eerder heeft Philip al met nadruk gewezen op het belang van discretie, als hem naar het geheim van een succesvol huwelijk wordt gevraagd. ‘Elk een eigen huis’, zegt hij, ‘en veel gezond verstand.’

Alles goed, Reichskanzler?

Met zijn harde grappen en snijdende opmerkingen brengt hij zijn vrouw regelmatig in verlegenheid, maar ook erg aan het lachen. Bij de onafhankelijkheid van Kenia in 1963, net voor het plechtige moment dat het land loskomt van Groot-Brittannië en de Britse vlag gestreken wordt, wendt Philip zich tot de nieuwe Keniaanse premier en vraagt: ‘Weet u zeker dat u hiermee door wilt gaan?’ Hij verklapt later dat de premier ‘nee’ heeft geantwoord.

Op bezoek bij de Aboriginalgemeenschap in Australië wil hij van de directeur van het natuurpark weten of ze nog altijd speren naar elkaar gooien. Aan het eerste zwarte Hogerhuislid vraagt hij: ‘Uit welk exotisch deel van de wereld komt u?’ ‘Birmingham’, antwoordt Lord Taylor. De Duitse bondskanselier Helmut Kohl spreekt hij aan met Reichskanzler – een titel die Adolf Hitler als laatste droeg.

In 1986 haalt hij wereldwijd de krantenkoppen als hij een Britse student in Peking waarschuwt dat hij niet te lang in China moet blijven hangen. ‘Anders ga je naar huis met spleetogen.’ Bij een ontmoeting met een rijsschoolinstructeur in Schotland vraagt hij hoe hij de lokale bevolking lang genoeg van de whisky weet af te houden zodat ze hun rijexamen kunnen halen.

Wanneer de Queen wordt voorgesteld aan Stephen Menary, een legercadet die na een IRA-bomaanslag bijna blind geworden is, vraagt ze belangstellend hoeveel hij nog ziet. ‘Niet veel, te oordelen aan zijn das’, zegt Philip.

Op een keer verdedigt de prins de jacht met het argument dat er geen moreel verschil is tussen het doden van dieren voor de sport en het doden voor geld. Daarbij maakt hij een vergelijking die de Britse Moedervereniging in het verkeerde keelgat schiet. ‘Het is net als met seks’, zegt hij. ‘Ik geloof niet dat prostituees in moreel opzicht slechter zijn dan getrouwde vrouwen, maar ze doen wel hetzelfde.’

Wanneer parlamentslid Anthony Beaumont-Dark hem vraagt hoe hij het als voorzitter van het Wereldnatuurfonds kan verantwoorden dat hij meedoet aan bloedsporten, vraagt Philip hem: ‘Bent u vegetariër?’ ‘Nee’, antwoordt de parlementariër. ‘Eet u rood vlees?’ ‘Ja, maar dat is iets heel anders dan op vogels in de lucht schieten.’ ‘Daar ben ik niet mee eens’, zegt Philip. ‘Dat is precies hetzelfde als zeggen dat je vreemd mag gaan, zolang je er maar niet van geniet.’

Philip was geen mirakelman noch een geleerde. ‘Ik ben wel nooit bang geweest om met mensen te praten.’ Dat in tegenstelling tot zijn echtgenote de koningin die van nature timide is. ‘Ik moet tot mijn spijt toegeven’, grapte hij regelmatig, ‘dat ik van universiteiten enkel eredoctoraten heb.’

Heerseres

Elizabeth II is gefortuneerd, maar behoort niet tot de rijkste Europese monarchen. Die kwalificatie is voorbehouden aan gekroonde hoofden met een nettowaarde die in de miljarden loopt, zoals Albert II van Monaco of Hans-Adam van Liechtenstein. Volgens *Forbes* heeft de Queen een privévermogen van 442,6 miljoen euro. Kunst, vastgoed en investeringen vormen de basiswaarde van het Britse vorstenhuis. Veel daarvan is afkomstig uit het kroondomein, waar Buckingham Palace en de kroonjuwelen onder vallen.

Sinds 2013 krijgt de koningin, in plaats van een Civil List, een vast percentage op de winst van de kroongooderen, de Crown Estate. Dat bedrag schommelt rond de dertig miljoen pond, belastingvrij. De waarde van de Crown Estate wordt geraamd op zeven miljard pond. Over heel het land beheert deze instelling landbouwgronden, bossen, gebouwen, London Regent Street en Regent's Park, kustgebieden, Windsor Park enzovoort. De koningin bezit landgoederen in diverse graafschappen en heerst over de zeebodem rondom haar koninkrijk, waardoor alle walvissen en steuren die aanspoelen haar eigendom zijn. Zij bezit ook alle zwanen in het rijk.

De inkomsten uit haar privébezit zijn geheim. Zelfs de belastingdienst weet dat niet. Elizabeth II hoeft geen aangifte te doen en bepaalt zelf of en hoeveel belasting ze afdraagt. Bij het overlijden van haar moeder kreeg ze een erfenis waarop ze naar schatting een kleine twintig miljoen pond belasting heeft betaald. De Queen beseft heel goed dat zij op kosten van de belastingbetalers leeft en daarom is ze erg zuinig. Kleding gooit ze nooit weg. Toen Charles tijdens een wandeling per ongeluk de hondenriem verloor, moest hij hem in de paleistuinen gaan zoeken.

Het zijn geen grote gevers, de Windsors. De lonen van het personeel zijn karig, want het geldt als een eer om in dienst van het Koninklijk Huis te zijn. Hofdames ontvangen zelfs geen loon. Alleen een kostenvergoeding. Als er cadeaus gegeven worden, zijn het vaak nuttige. Zo gaf de majesteit aan een wasvrouw ooit een doos wasknijpers. Diana heeft van Charles tijdens de verloving welgeteld één boeket en één waterverfschilderij gekregen. Als ze ergens afspraken had, moest ze er altijd zelf zien te raken. Diana zelf was zeer vrijgevig. Decorateur Nicolas Haslam: 'Altijd had ze voor iedereen iets bij zich. En altijd dure dingen. Een kasjmier trui of een lederen tas.'

Niet subtiel

Omdat ze haar ambt met soevereine waardigheid invult, is het haar niet aan te geven dat ze een groot gevoel voor humor heeft. Bij gelegenheid laat ze dat, vooral in intieme kring, graag merken. ‘Laten we onszelf niet te ernstig nemen’, vindt ze.

In geestigheden moet ze niet onderdoen voor haar man. Het verklaart waarom zij en Philip zo’n hecht paar vormden. Lord Charteris, een voormalig koninklijk secretaris van koningin Elizabeth, stelt dat de relatie tussen de twee zo sterk was ‘omdat de hertog de enige persoon op aarde was die Elizabeth als een gewoon mens behandelde’. Zo noemde hij haar in bijzijn van anderen altijd de Queen, maar als ze met zijn tweeën waren, sprak hij haar aan met Lilibet, Cabbage of Sausage.

De majesteit heeft een subtiele manier om iemand op zijn nummer te zetten. Wanneer ze tijdens een receptie op de Bahama’s merkt dat de gastheer een zilveren pen uit zijn zak haalt om ermee in zijn drankje

Als ik beige zou dragen, zou niemand weten wie ik ben.’

— ELIZABETH II

te roeren, zegt ze rustig: ‘Daar is niets op tegen in ons gezelschap, maar hoe moet dat in de hogere kringen?’ In haar boek *The Wicked Wit of Queen Elizabeth II* heeft Karen Dolby de beste oneliners van de Queen opgelijst. Een greep uit de collectie. Bij een staatsbezoek in Frankrijk merkt ze op: ‘We rijden aan de verkeerde

kant van de weg, maar we gaan dezelfde richting uit.’ Op de vraag waarom ze bij koninklijke representaties altijd felle kleuren draagt, repliceert ze: ‘Als ik beige zou dragen, zou niemand weten wie ik ben.’

Wanneer ze tijdens een incognito wandeling in Schotland van een lokale inwoner te horen krijgt dat ze goed op de koningin lijkt, antwoordt ze: ‘Dat is zeer geruststellend.’ Als de veiligheidsdiensten er bij haar op aandringen zich niet te veel bloot te stellen, merkt ze op: ‘De mensen moeten mij zien om het te geloven.’ Ze is niet altijd even fijngevoelig. Bij een organisatie van financieel minderbedeelden wil ze aangeven dat het leven haar ook niet altijd toelacht: ‘U hebt geen idee hoeveel werk het is om een golfbaan te onderhouden.’